

Вплив особистісних особливостей першокурсників на їхню адаптацію до навчальної діяльності

Однією з найбільш актуальних проблем сучасної системи вищої освіти, що має особливе значення в психологічній науці, є проблема адаптації першокурсників до нових умов навчальної діяльності. Складний ланцюг взаємозв'язків між макросередою, мікросередою і особистістю складає важливу характеристику соціального розвитку. Цей складний ланцюг взаємозв'язків є свого роду механізмом соціального розвитку людини в сучасному йому світі і водночас створення власного середовища, щодо постійного способу життя [1]. Проте, якщо не бачити за всією цією картиною власної, внутрішньої структури особистості, то виникає спокуса уявити особистість як комплекс соціальних процесів, свого роду набір соціальних ролей, що розглядаються як динамічний аспект статусу особистості.

Оскільки одна людина як індивідуальність може бути зрозуміла лише як єдність і взаємозв'язок її властивостей як особистості і суб'єкта діяльності, у структурі яких функціонують природні властивості людини як індивіда, остільки можливо досліджувати взаємозв'язок особистісних особливостей із процесом адаптації (на прикладі групи курсантів і групи студентів 1-го курсу Національного університету внутрішніх справ).

Коло задач, обкреслений обраною проблематикою, включає розгляд можливого впливу типу темпераменту, акцентуації характеру, самооцінки і рівня креативності на соціальний статус і процеси адаптації до навчальної діяльності досліджуваних першокурсників.

У дослідженні взяли участь курсанти ($n=30$) і студенти ($n=25$), що навчаються на першому курсі Національного університету внутрішніх справ. Середній вік випробуваних склав 17-18 років.

У ході дослідження використовувалися методики: опитувальник Г.Айзенка [5], методика Шмишека, методика "Неіснуюча тварина" [6], рівень креативності (творчих здібностей) оцінювався за допомогою стислої фігурної форми тесту Е.П.Торранса, поданої завданням "Закінчи малюнок" [див. там же]. Так само в обох групах була проведена стандартна параметрична соціометрична процедура для визначення соціального статусу випробуваних.

Аналіз отриманих даних дозволив виявити такі закономірності:

- найкраще до нових умов навчальної діяльності змогли адаптуватися студенти-холерики, гірше усього - курсанти-сангвініки, взагалі не змогли адаптуватися першокурсники, що мають меланхолійний тип темпераменту;
- у групах добре адаптувалися гіпертими-курсанти та екзальтовані студенти (більш 50% - успішно), одночасно сполучення гіпертимно-екзальтерованої та гіпертимно-емотивної акцентуації характеру, а також емотивна в чистому виді виявилися дезадаптивними;
- найбільшими ускладненнями процес адаптації супроводжувався в курсантів із завищеною самооцінкою та у студентів з адекватною, легше усього до нових умов пристосувалися курсанти, що мають занижену самооцінку.

За результатами проведених досліджень, умовно розділивши випробуваних на три підгрупи за рівнем креативності (до 7 балів включно - низький рівень творчих здібностей, 8-13 - середній, 14 і вище - високий) і зв'язав отримані дані з зазначеними вище особистістними характеристиками першокурсників, були отримані такі результати:

Курсанти з низьким рівнем креативності, добре адаптовані в групі та в середньому задоволені своїм статусом, частіше усього мають гіпертимно-емоціональну акцентуацію характеру.

Серед курсантів, що мають середній рівень креативності, спостерігається тенденція до різкого погіршення, але потім до поступового поліпшення адаптації і підвищення суб'єктивного задоволення тим місцем, яке займають, найбільше характерним для

даної підгрупи виявилися демонстративний і екзальтований типи акцентуації характеру.

Високий рівень креативності серед курсантів сполучається зі зниженням рівня адаптації і задоволення своєю роллю в групі, переважає екзальтований тип акцентуації характеру.

Аналізуючи закономірності аналогічних взаємозв'язків у групі студентів, були виявлені якісно інші залежності.

Студенти з низьким рівнем креативності добре адаптовані в групі, але відчують деяке незадоволення що займають таке положення, переважно це сангвініки з гіпертимною або емотивною акцентуацією характеру.

Середні результати за рівнем креативності сполучені з поганою пристосованістю студентів до нових умов діяльності і незадоволеністю займаного місця у групі, переважно поєднуються з холеричним і меланхолійним типом темперамента і демонстративним типом акцентуації.

Студенти, що мають найвищі в групі показники креативності, непогано адаптовані в групі, задоволені собою і тим що займають таке положення, звичайно мають екзальтований тип акцентуації характеру.

На фоні поданих даних, найбільший інтерес, надає виявлена подвійна залежність самооцінки, від соціального статусу випробуваного в групі, що, у свою чергу, визначається рівнем розвиненості дивергентного мислення і творчих здібностей першокурсника. Низький рівень творчих здібностей у групі курсантів сприяє сприятливому протіканню адаптаційних процесів і формує завищену самооцінку. Починаючи з 7 балів по показнику креативності відношень інших членів групи до курсанта різко погіршується і рівень адаптації різко знижується, досягая своєї нижчої точки, що відповідає 8 балам по здібностям до творчості. Далі, у міру збільшення творчих здібностей, адаптація в групі також поступово поліпшується, створюючи адекватне уявлення людини про себе. Проте, дана тенденція, що виявляється в схваленні і високому рівні прийняття групою, після подолання свого максимуму в точці, що відповідає 13 балам за рівнем креативності різко змінюється на протилежну: суттєве зниження

соціального статусу робить більший вплив на думку курсанта про себе, знижуючи його самооцінку.

У групі студентів, що не відчуває на собі тиск жорстко регламентованої структури, процеси адаптації характеризуються іншими закономірностями. А саме, низькому рівню креативності (пік - 7 балів) відповідають самі високі показники адаптації, але занижена, і ледве рідше - адекватна, самооцінка. У студентів, що володіють рівнем творчих здібностей від 8 до 10 балів рівень адаптації знижується, супроводжуючись заниженою самооцінкою. Ситуація змінюється починаючи з 11 балів: з підвищенням здібностей студентів до творчого мислення, помітно поліпшується і займаний ними статус, тобто відношення групи і бажання взаємодіяти з боку однокурсників. На рівні 14-15 балів відбувається стабілізація в тенденції підвищення соціального статусу даного члена групи, при чому остаточно формується завищена самооцінка в більшості студентів, що володіють високим рівнем творчої обдарованості.

Коментуючи подані результати, хочеться особо підкреслити той факт, що, поряд із традиційним визначенням поняття креативності, що запропонував основоположник традиції дослідження проблематики, пов'язаної з вивченням творчих здібностей взагалі і дивергентного мислення зокрема, - Дж.Гільфорд, у сучасній психологічній науці існує альтернативна думка, висунута Е.П.Торренсом. Останній же запропонував розуміти креативність не тільки як пластичність, гнучкість, непередбачуваність і, звісно ж, оригінальність і варіативність мислення, що йде в різноманітних напрямках і не спрямованого на пошук єдино вірного рішення, але і як "загострене сприйняття недоліків, проблем у знаннях, чуйність до дисгармонії". Можливо, саме з чутливістю до кривди пов'язаний більш високий середній показник рівня творчості серед курсантів, чим серед студентів, що навчаються на першому курсі Національного університету внутрішніх справ. З приводу виявленого впливу творчих здібностей першокурсників на їхній рівень адаптації в групі, а потім і на самооцінку, необхідно нагадати, що саме самооцінка, яка відноситься до центральних утворень особистості, завершує своє

формування в пізньому підлітковому і ранньому юнацькому віці, забезпечуючи цілісність і гармонійність молодого особистості. Таким чином, сенс адаптаційного періоду в вузі заключається в тому, щоб зробити цей природний процес більш інтенсивним і безболісним для студентів та курсантів.

Список літератури

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – СПб.: Питер Ком, 1999. - 416 с.;
2. Андреева Д.А. Про поняття адаптації студентів до умов навчання у вузі // Людина і товариство. - Л.: Вид-во ЛДУ, 1973. - С.62-69;
3. Гапонова С.А. Особливості адаптації студентів вузів у процесі навчання // Психологічний журнал. - 1994. - №3ю - С. 66-71;
4. Дружинин В.Н. Психология общих способностей. - СПб.: Питер, 2000. - 368 с.;
5. Основи психологии. Практикум /Ред-сост.. Л.Д.Столяренко, - Ростов н/Д: изд-во "Феникс", 2000, -576с;
6. Проективная психология / Пер. с англ. - М.: Изд-во ЭКСМО-Пресс 2000, - 528 с.;
7. Реан А.А., Коломинский Я.Л. Социальная педагогическая психология. - СПб.: Питер Ком, 1999. - 416 с.;

Н.М. Севастьянович
Гуманітарний університет
„ЗІГМУ”
м. Мелітополь

Значення психологічної компетентності при підготовці спеціалістів з менеджменту

Кардинальні зміни і небували раніше процеси, що мають місце у сучасному українському суспільстві, зумовлені